

Mikkelin kaupungin pääkirjaston tilajärjestelyt

Mikkelin kaupungin suunnitelmat sijoittaa konsernin asiakaspalvelutoimintoja pääkirjaston tiloihin on herättänyt huolta sekä kirjastopalveluissa että kuntalaisissa. Aluehallintovirastoon on tullut asian tiimoilta yhteydenottoja kirjastopalveluista ja yksityisiltä henkilöiltä. Lisäksi asia on ollut esillä medioissa negatiivissa sävyssä.

Aluehallintoviraston tehtävänä on edistää toimialueellaan yleisiä kirjastoja koskevien valtakunnallisten kirjastopoliittisten tavoitteiden toteutumista sekä seurata ja arvioida toimialueensa yleisten kirjastojen toimintaa (Kirjastolaki 1492/2016, 4§). Tästä syystä aluehallintovirasto haluaa tuoda esille kirjastopoliittisesti keskeisiä näkemyksiä liittyen Mikkelin seutukirjaston tiloihin ja niiden kehittämiseen.

Kirjastolaki korostaa yleisen kirjaston yhteiskunnallista tehtävää ja toimintaa. Tilojen osalta tämä tarkoittaa sitä, että kirjaston tulee toimia kaikille avoimena työ- ja oppimisympäristönä sekä yhteisöllisenä kohtaamispaikkana. Kirjaston rooli yhteisöllisyyden ja osallisuuden vahvistamisessa on muun muassa tarjota tarkoituksenmukaisia tiloja.

Tavoitetta vahvistetaan eduskunnan vuodelle 2021 myöntämällä lisämäärärahalta, jonka avulla kirjastoja kehitetään kansalaisten ja päättäjien vuoropuhelun foorumeina.

Aluehallintovirasto katsoo, että kirjastotilat ovat keskeinen kuntalaisten kohtaamispaikka, ja ne tulisikin huomioida kirjastolain mukaisesti kuntalaisten tiloina, joita kuntalaisten on mahdollista hyödyntää opiskeluun, työskentelyyn tai oleiluun ja joissa kuntalaisten on mahdollista olla aktiivisia toimijoita. Jatkossakin kirjastotilojen käytön tulee olla asiakkaiden tarpeista lähtevää ja kirjastopalveluja palvelevaa. Aluehallintovirasto painottaa, että kirjaston lakisääteisten tehtävien tulee mahdollistua tiloissa.

Tilastojen mukaan Mikkelin seutukirjastossa on käyntejä asukasmäärään

suhteutettuna valtakunnallista keskiarvoa enemmän. Aluehallintoviraston tulkinnan mukaan tämä viestii siitä, että Mikkelissä kuntalaiset käyttävät tiloja lehtien lukemiseen, opiskeluun, työskentelyyn ja oleskeluun enemmän kuin maassa keskimäärin. Vuonna 2018 toteutetussa asiakaskyselyssä mikkeliläiset pitivät kirjaston hiljaisia tiloja tärkeinä mutta kokivat niitä olevan liian vähän. Suunnitteilla olevat tilamuutokset huonontaisivat tilannetta entisestään.

Aluehallintovirasto pitää tärkeänä, että kuntalaisten kuuleminen on aitoa. Tutkimusten mukaan asiakasosallisuus lisää asiakastytyvääisyyttä. Kuntalaisten oikeutta osallistua ja vaikuttaa korostetaan kuntalaissa (410/2015) ja sen valmisteluasiakirjoissa (HE/2014) samoin kuin kirjastolaissa.

Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan kirjaston tulee olla mukana tilaratkaisujen suunnittelussa alusta saakka aktiivisena toimijana. Asiasta saadun tiedon mukaan moniammatillinen ryhmä kokoontui Mikkelissä vasta kuukausia sen jälkeen, kun asian käsittely oli aloitettu konserni- ja elinvoimajaostossa. Lisäksi ryhmä kokoontui vain kaksi kertaa. Lisäksi aiheesta on lehtitietojen mukaan tekeillä selonteko, jonka tekemiseen ei kirjastopäällikön mukaan kirjastolta ole pyydetty ketään.

Aluehallintoviraston näkee, että ennakoarvioinnin hyödyntäminen kirjastoa koskevilla päätöksillä vahvistaisi päätöksenteon läpinäkyvyyttä ja avoimuutta. Kuntaliitto on antanut suosituksen ennakoarvioinnista kunnallisessa päätöksenteossa (yleiskirje 8/80/2011). Vaikutusten ennakoarviointi helpottaa asian viestimistä kuntalaisille kuulemista varten, koska siinä on tehty moninäkökulmaista analyysia päätöksen vaikutuksista kuntalaisiin.

Aluehallintovirasto korostaa, että kirjasto tulee nähdä yhtenä hyvinvointi- ja osallisuustyön resurssina kunnassa. Kirjasto toimii alustana ja mahdollistajana perustuslaillisten sivistyksellisten oikeuksien toteutumiseksi sekä kansalaistaitojen ja -tietojen hankkimiselle. Lisäksi kirjastotilat ovat jo olemassa olevia kohtaamispaikkoja, jollaisina ne pitäisi tunnistaa.

Aluehallintovirasto on valmis käymään syventävää kirjastopoliittista keskustelua päätöksenteon tueksi, mikäli kaupunki esittää kutsun.

Seuraavassa on tarkemmin avattu kirjastopalvelujen järjestämistä ja Mikkelin kirjastopalvelujen tarjontaa tilasto-, arviointi- ja asiakastiedon valossa suhteessa lainsäädäntöön.

Lainsäädännöllinen tausta

Kirjastolaissa (1492/2016) määritellään kirjastotoiminnan tavoitteet sekä yleisten kirjastojen tehtävät. Tavoitteena on edistää (2§):

- väestön yhdenvertaisia mahdollisuuksia sivistykseen ja kulttuuriin
- tiedon saatavuutta ja käyttöä
- lukemiskulttuuria ja monipuolista lukutaitoa
- mahdollisuuksia elinikäiseen oppimiseen ja osaamisen kehittämiseen
- aktiivista kansalaisuutta, demokratiaa ja sananvapautta.

Tehtäviksi laissa määritellään (6§):

- tarjota pääsy aineistoihin, tietoon ja kulttuurisisältöihin
- ylläpitää monipuolista ja uudistuvaa kokoelmaa
- edistää lukemista ja kirjallisuutta
- tarjota tietopalvelua, ohjausta ja tukea tiedon hankintaan ja käyttöön sekä monipuoliseen lukutaitoon
- tarjota tiloja oppimiseen, harrastamiseen, työskentelyyn ja kansalaistoimintaan
- edistää yhteiskunnallista ja kulttuurista vuoropuhelua.

Näitä tehtäviä varten kirjastolla tulee olla tarkoituksenmukaiset tilat, ajantasainen välineistö sekä riittävä ja osaava henkilöstö.

Lain 5§ mukaan kirjaston toiminnan järjestäminen on kunnan tehtävä. Samassa pykälässä nostetaan esille kuulemisvelvoite: kunnan tulee kuulla asiakkaitaan kirjastoja koskevissa keskeisissä päätöksissä osana kuntalain velvoitetta huolehtia asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksista.

Hallituksen esityksessä (238/2016) todetaan, että kirjastolainsäädännön tarkoituksena on, että yleinen kirjasto olisi jokaisen saavutettavissa ja jokaiselle avoin paikka ja tila, joka sekä tarjoaisi pääsyn monipuoliseen tietoon ja kulttuurisisältöihin että tukisi yksilöiden ja yhteisöjen toimimista kansalaisyhteiskunnassa.

Peruspalvelujen arviointi

Aluehallintovirastot tekevät osana arviointitehtävänsä peruspalvelujen arviointeja joka toinen vuosi. Edellinen arviointi tehtiin vuonna 2019. Tuolloin kirjastotoimen arviointikohteena olivat kirjastotilat. Arvioinnin mukaan tarve kunnan toimialojen yhteistyöhön, yhteisiin palveluihin ja rakenteellisiin muutoksiin on kasvanut. Tämä on johtanut ongelmiin kirjastotilojen riittävydessä, tarkoituksenmukaisuudessa ja käytettävyydessä erityisesti niissä tapauksissa, joissa kirjaston mahdollisuudet vaikuttaa tilasuunnitteluun ovat olleet riittämättömät. Toimenpide-ehdotuksissa suositetaan, että kirjastojen pitää olla alusta lähtien suunnittelemassa sekä yhteisiä tiloja että toimintaa,

ITÄ-SUOMEN ALUEHALLINTOVIRASTO
Postiosoite: PL 2, 13035 AVI

puh. 0295 016 800
kirjaamo.ita@avi.fi
www.avi.fi

Mikkelin päätoimipaikka
Raatihuoneenkatu 5

Joensuun toimipaikka
Torikatu 36

Kuopion toimipaikka
Piispankatu 1

jotta kirjasto voi kirjastolain mukaisesti ottaa huomioon kirjastotilan erilaiset käyttäjäryhmät ja kirjastotoiminnan muutokset. Esiin nostetaan myös se, että kuntien tulisi huomioida, että aineistoja ja palveluja on sekä sähköisessä että fyysisessä muodossa, ne suunnittelevat ja muuttavat kirjastotiloja.

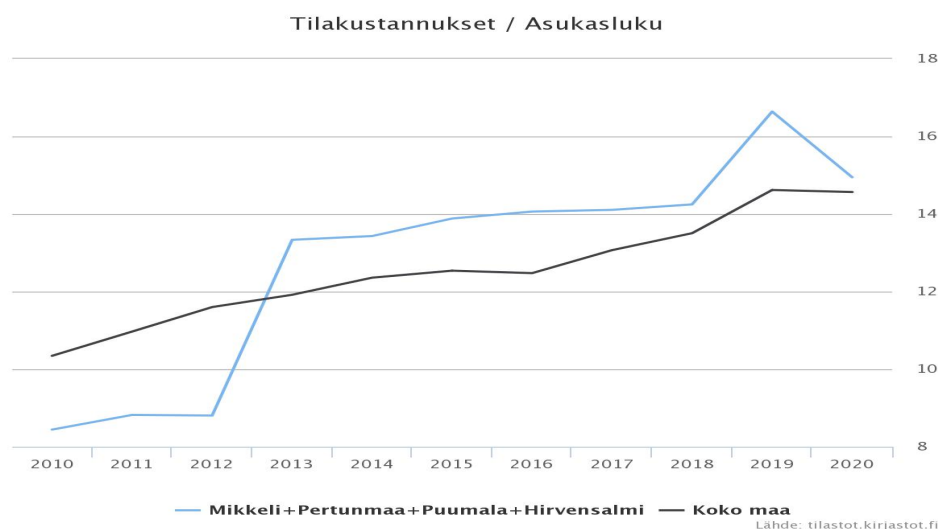
Lisäksi arvioinnissa suositellaan, että kirjastot suunnittelevat ja aikatauluttavat kirjastojen toimintaa siten, että jokainen asiakas pystyy käyttämään kirjastoa oman kykynsä ja tarpeensa mukaan myös pienissä kirjastotiloissa ja omatoimiaukiolon aikana. Tämä edellyttää, että kirjastotiloja on mahdollisuus muunnella tilanteen ja tilaisuuden mukaan.

Tilastot ja asiakaskysely

Opetus- ja kulttuuriministeriöltä saadun tehtävän mukaisesti aluehallintovirastot keräävät ja pitävät yllä yleisten kirjastojen tilastotietokantaa. Tietokanta pitää sisällään kuntakohtaiset kirjastotoiminnan perustilastot vuodesta 1999 alkaen. Mikkelin osalta tilastossa tulee huomata se, että tilasto sisältää myös seutukirjastoon kuuluvien kuntien (Hirvensalmi, Pertunmaa ja Puumala) tilastot.

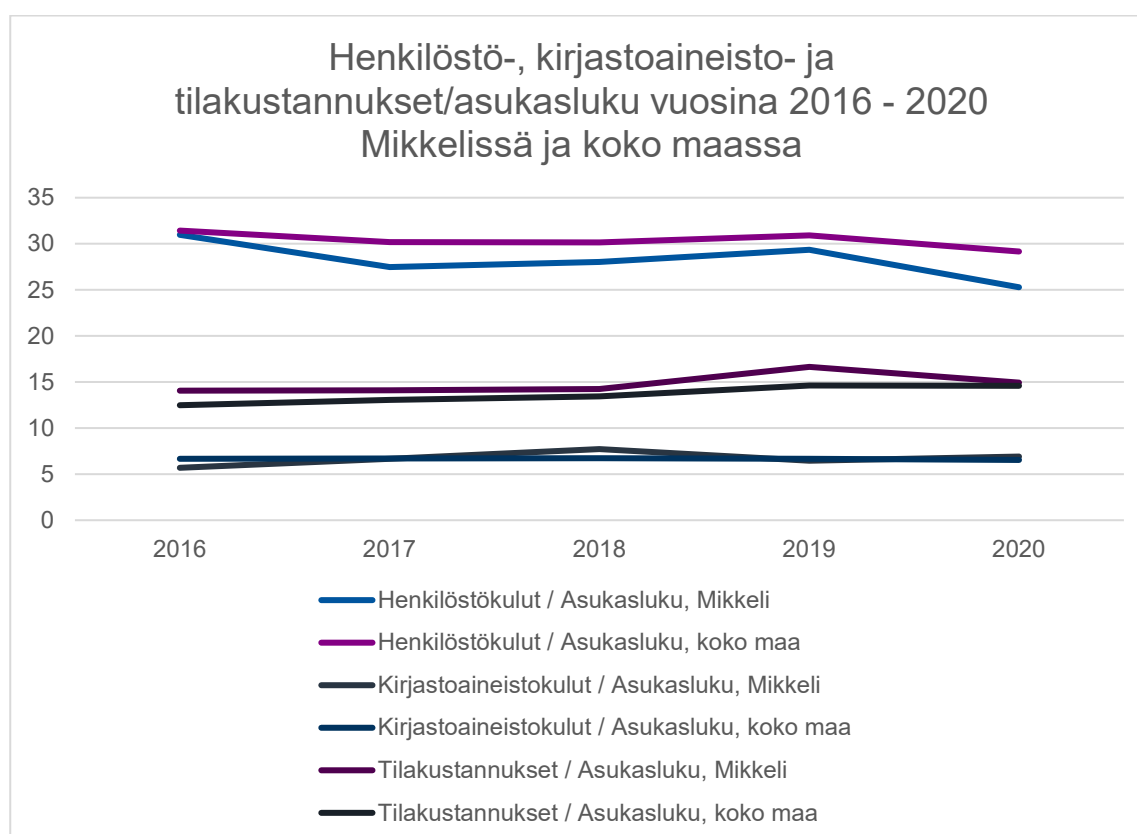
Tilakustannukset ovat Mikkelissä koko maan keskiarvoa korkeammat. Vuonna 2019 Mikkelin kirjaston tilakustannukset/asukasluku olivat 16,64 euroa (koko maa 14,618 euroa). Vuonna 2020 luku oli 14,974 euroa (koko maa 14,566 euroa). Osittain syynä voi olla se, että Mikkelissä asukaslukuun suhteutettu hyötyneliöiden määrä on koko maan keskiarvoa suurempi. Vuonna 2019 Mikkelissä oli kirjastokäytössä 110,5 neliometriä/1000 asukasta (koko maa 91,75), ja vuonna 2020 Mikkelin luku oli 95,59 neliometriä/1000 asukasta (koko maa 92,26). (Lähde: Yleisten kirjastojen tilastot.)

Osittain syynä voi olla erot kuntien tavassa käsitellä kiinteistökustannuksia yksiköidensä kirjanpidossa. Tämä näkyy alla olevasta kuvasta (kuva 1), joka kuvaa tilakustannusten suhdetta asukaslukuun. Kuvassa näkyy murroskohtana vuosi 2013, jolloin Mikkelin kaupunki muutti perusteita, joihin yksiköiden sisäinen vuokra perustuu.

Kuva 1. Tilakustannukset suhteessa asukaslukuun vuosina 2010–2020 Mikkelissä ja koko maassa. Lähde: Yleisten kirjastojen tilastot.

Kuvassa 2 esitetään henkilöstö-, kirjastoaineisto- ja tilakustannusten suhde asukaslukuun vuosina 2016–2020 Mikkelissä ja koko maassa. Siitä nähdään, kuinka henkilöstökustannukset Mikkelissä alle valtakunnallisen tason ja tilakustannukset puolestaan ovat valtakunnallisen tason yläpuolella.

Kuva 2. Henkilöstö-, kirjastoaineisto- ja tilakustannukset/asukasluku vuosina 2016–2020 Mikkelissä ja koko maassa. Lähde: Yleisten kirjastojen tilastot.

ITÄ-SUOMEN ALUEHALLINTOVIRASTO
Postiosoite: PL 2, 13035 AVI

puh. 0295 016 800
kirjaamo.ita@avi.fi
www.avi.fi

Mikkelin päätoimipaikka
Raatihuoneenkatu 5

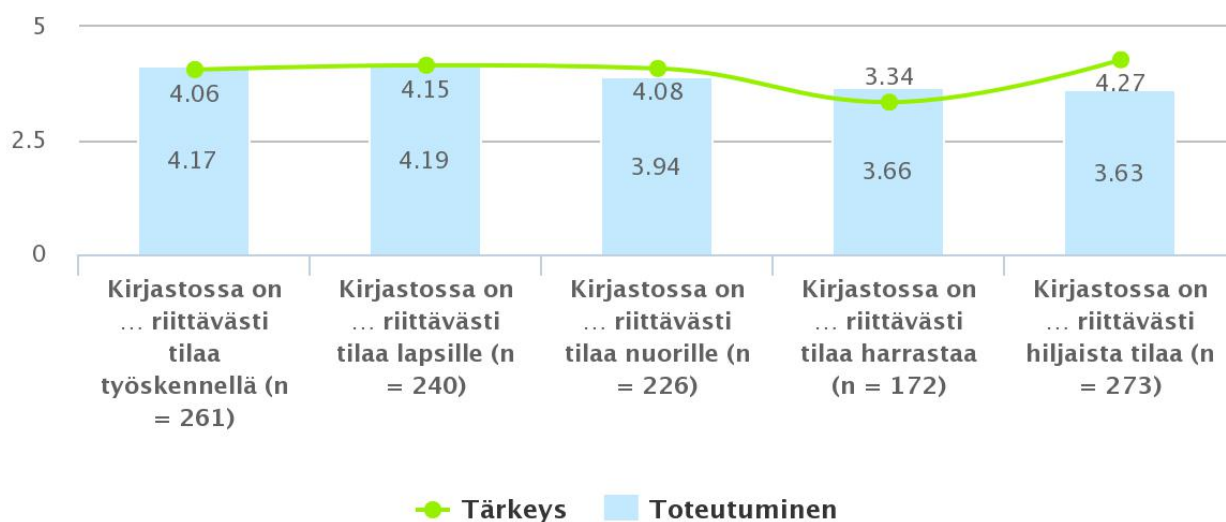
Joensuun toimipaikka
Torikatu 36

Kuopion toimipaikka
Piispankatu 1

Kirjasto on eri tutkimusten mukaan yksi käytetyimmistä ja arvostetuimmista kuntapalveluista. Kuntaliiton tekemän Kuntalaistutkimus 2020 mukaan Mikkelissä kirjasto on viidenneksi käytetyin palvelu. Sen edellä ovat kierrätystoiminta, jätehuolto, terveysaseman lääkärivastaanotto ja sairaanhoitajan-/terveydenhoitajanvastaanotto. Tutkimuksen mukaan 63 % kuntalaisista on käyttänyt kirjastopalveluja. Samassa tutkimuksessa kirjasto sijoittui ensimmäiseksi palvelutyytyväisyydessä saaden arvosanaksi 4,17 (koko maa 4,41) asteikolla 1–5. Saavutettavuuden osalta kirjasto jakoi ensimmäisen sijan perusopetuksen luokkien 1–6 kanssa arvosanalla 3,99 (koko maa 4,34). Mikkelin sijoittui yleisarvioinnissa tutkimuksen häntäpään asiakastyytyväisyydessä ja palvelujen saavutettavuudessa: asiakastyytyväisyydessä Mikkelin sai toiseksi heikoimman arvion tutkimuskuntien joukossa ja palvelujen saavutettavuudessa kolmanneksi heikoimman. (M. Pekola-Sjöblom/Kuntaliitto 8.12.2020 ja 25.1.2021.)

Vuonna 2018 tehdystä valtakunnallisesta asiakaskyselystä kysyttiin arviota kirjastojen tiloista. Mikkelissä koettiin, ettei hiljaista tilaa (esimerkiksi lukusalitilat) ole riittävästi. Mikkelin tilanne on linjassa valtakunnallisen tilanteen kanssa: hiljaista tilaa pidetään tärkeänä (Mikkeli 4,27, koko maa 4,25), mutta toteuma jää alle tavoitteen (Mikkeli 3,63, koko maa 3,68). Kuvassa 3 on Mikkelin vastausten keskiarvot liittyen kirjaston tilojen toiminnallisuuteen. Vihreä viiva kuvaa sitä, pidetäänkö kyseistä toiminnallisuutta tärkeänä ja sinertävä palkki sitä, kuinka hyvin kyseinen toiminnallisuus toteutuu omassa kirjastossa.

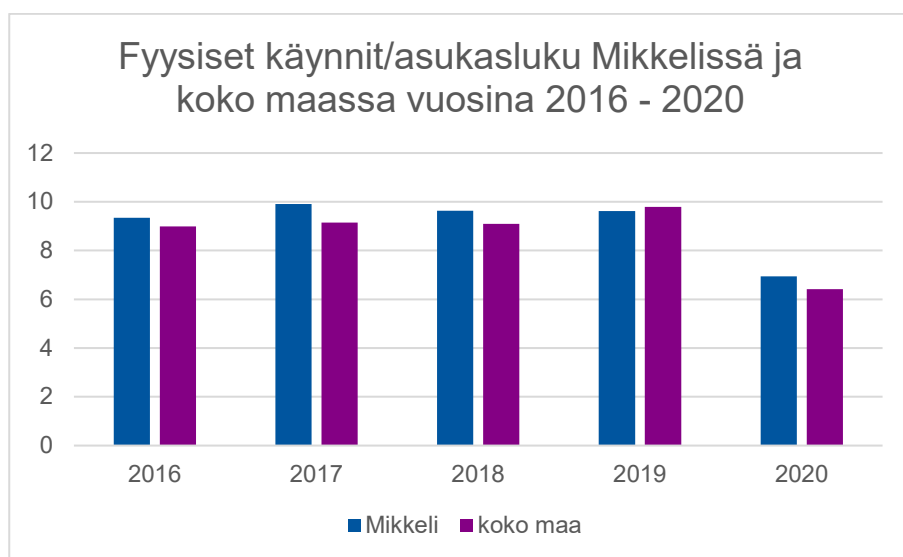
Kirjaston tilat (toiminnot) – Keskiarvovertailu

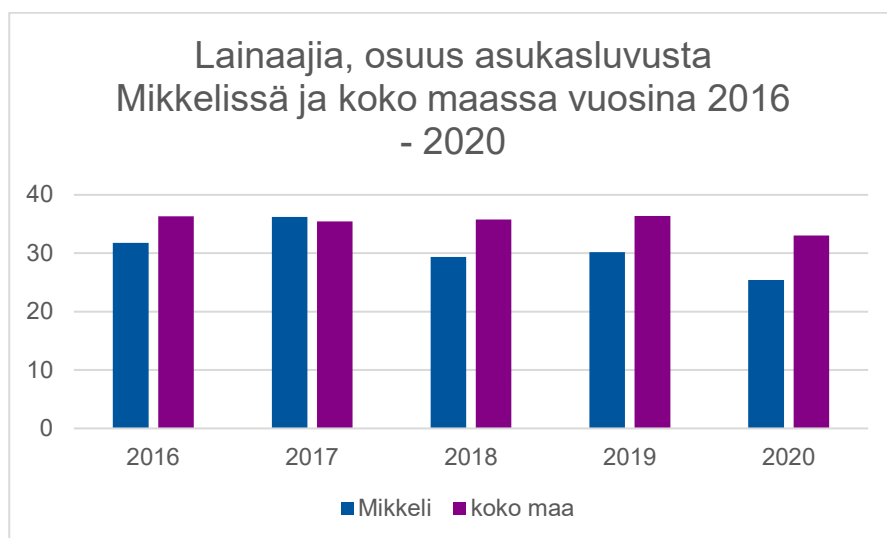
Kuva 3. Asiakkaiden arvio Mikkelin kirjaston tiloista toimintojen kannalta. Lähde: Kirjastojen valtakunnallinen asiakaspalvelukysely 2018.

Kirjastosta saatujen tietojen mukaan viikolla 32 järjestetyissä asiakastyöpajoissa erityisenä huolena nousi esiin lehtilukusalin rauhallisuus. Tämä on linjassa valtakunnallisen asiakaskyselyn tulosten kanssa.

Mikäli Mikkelin kirjastoa tarkastelee käyttötilastojen valossa (kuvat 4–6), huomataan, että Mikkelin kirjastossa käydään muuta maata enemmän. Mikkeliissä kuitenkin asukaskohtainen lainaus on muuta maata vähäisempää. Tämä viittaa siihen, että Mikkelin kirjastossa muut toimintamuodot ja kirjastotilan hyödyntäminen ovat monimuotoisempia kuin maassa keskimäärin. Esimerkiksi lehtilukusalin käyttö tilastoituu ainoastaan kävijämääriin. Kirjastolta saadun tiedon mukaan heinäkuussa 2021 lehtisalissa oli noin 120 kävijää päivässä.

Kuva 4. Fyysiset käynnit/asukasluku Mikkeliissä ja koko maassa vuosina 2016–2020. Lähde: Yleisten kirjastojen tilastot.

Kuva 5. Lainaaaja, osuus asukasluvusta Mikkeliissä ja koko maassa vuosina 2016–2020. Lähde: Yleisten kirjastojen tilastot.

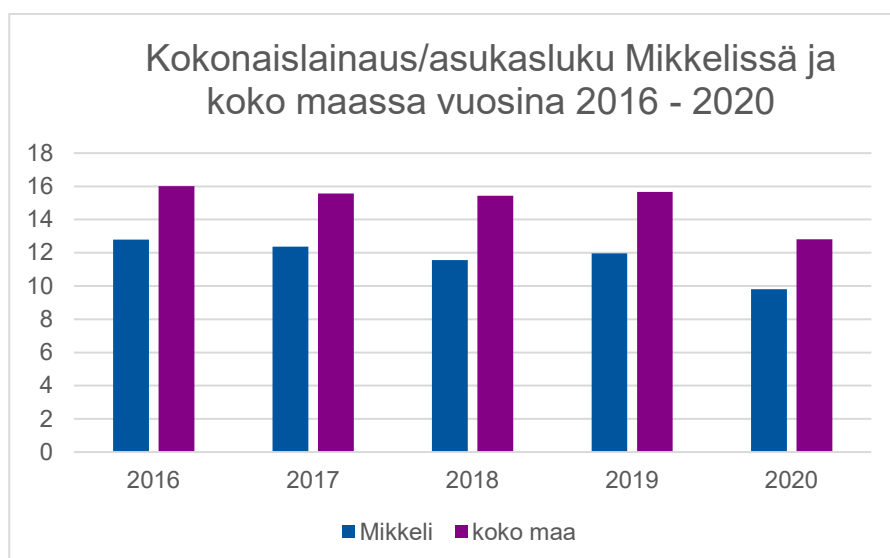
ITÄ-SUOMEN ALUEHALLINTOVIRASTO
Postiosoite: PL 2, 13035 AVI

puh. 0295 016 800
kirjaamo.ita@avi.fi
www.avi.fi

Mikkelin päätoimipaikka
Raatihuoneenkatu 5

Joensuun toimipaikka
Torikatu 36

Kuopion toimipaikka
Piispankatu 1

Kuva 6. Kokonaislainaus/asukasluku Mikkelissä ja koko maassa vuosina 2016–2020. Lähde: Yleisten kirjastojen tilastot.

Anu Liljeström, johtaja, Itä-Suomen aluehallintovirasto, opetus- ja kulttuuritoimi -vastuualue

[Tämä asiakirja on allekirjoitettu sähköisesti](#)

Matti Ruuska, kulttuuriyksikön päällikkö, ylitarkastaja, Itä-Suomen aluehallintovirasto, opetus- ja kulttuuritoimi -vastuualue

[Tämä asiakirja on allekirjoitettu sähköisesti](#)

Jakelu

Mikkelin kaupunki

Hyvinvoinnin ja osallisuuden lautakunta
 Konserni- ja elinvoimajaos
 Kaupunginjohtaja Timo Halonen
 Sivistysjohtaja Virpi Siekkinen
 Kirjastopalvelupäällikkö Sylvia Stavén
 Kaupunkikehitysjohtaja Jouni Riihelä
 Palvelujohtaja Linda Asikainen

ITÄ-SUOMEN ALUEHALLINTOVIRASTO

Postiosoite: PL 2, 13035 AVI

puh. 0295 016 800
 kirjaamo.ita@avi.fi
 www.avi.fi

Mikkelin päätoimipaikka
 Raatihuoneenkatu 5

Joensuun toimipaikka
 Torikatu 36

Kuopion toimipaikka
 Piispankatu 1